

Il contributo di Roberto Sottile al progresso delle Scienze linguistiche è stato grande, sia per la qualità e la vastità della sua produzione scientifica, sia per la capacità di porsi come punto di riferimento nella sperimentazione di percorsi originali di ricerca. Testimonia questa sua inesauribile vitalità l'impegno ininterrotto per l'*Atlante Linguistico della Sicilia* (ha anche diretto la collana «L'ALS per la Scuola e il Territorio») e, in generale, nell'attività del Centro di studi filologici e linguistici siciliani, del cui Consiglio direttivo faceva parte.

Negli ultimi anni, accanto agli studi dialettologici e geolinguistici, aveva aperto nuovi fronti di ricerca, in particolare i rapporti tra lingua e canzone (*Il dialetto nella canzone italiana degli ultimi venti anni*, Aracne Editore, Roma 2013; *Dialetto e canzone, uno sguardo sulla Sicilia di oggi*, Cesati Editore, Firenze 2018), e sulla lingua dei narratori siciliani contemporanei (*Le parole del tempo perduto, ritrovate tra le pagine di Camilleri, Sciascia, Consolo e tanti altri*, Navarra Editore, Palermo 2016; *Sciasciario dialettale. 67 parole delle Parrocchie siciliane*, Cesati Editore, Firenze 2021). In questi ultimi volumi ricostruisce itinerari storici, etno-antropologici, etimologici di un lessico fortemente radicato negli scrittori siciliani del '900.

Negli ultimi mesi era stato pubblicato un suo originalissimo e accattivante saggio dal titolo *Suca. Storia e usi di una parola* (Navarra Editore) nel quale ripercorre la miriade di significati e usi figurati che il noto imperativo di impronta triviale ha sviluppato in Sicilia e nell'intera Italia.

Ma i progetti erano tanti, particolarmente nell'ambito della Dialettologia siciliana.

Il suo ricordo e la sua eredità scientifica saranno di stimolo per i tanti giovani ricercatori che vorranno mantenere vivo l'interesse per gli studi linguistici in Sicilia.

Giovanni RUFFINO

ANA MARÍA FERNÁNDEZ PLANAS
(1968-2021)

El 15 d'agost ens va deixar l'Ana María Fernández Planas després de molts i molt diversos tractaments que la van obligar a aturar cada cop més les nombroses activitats que havia dut a terme al Laboratori de Fonètica de la Universitat de Barcelona i d'una màxima expectativa que havia aconseguit i que veurem després. Havia nascut a Blanes el 16 d'octubre de 1968 i ha transitat amb 52 anys a causa d'una neoplàsia de pàncrees que se li havia declarat uns quatre anys enrere i que li va condicionar l'existència d'una manera gairebé total. Durant aquest temps va rebre una sèrie de medicacions que, tot i ser complexes i diferents, li van permetre viure amb prou salut i normalitat psicològica durant nombroses fases, amb situacions ben diverses degudes a alternatives mèdiques practicades amb una màxima atenció d'especialistes a diferents centres sanitaris. Començant per la seva família, a tots els que n'hem gaudit l'estimació ens ha deixat amb una grandíssima tristesa, màximament confortada per la fe en Déu que ha compartit amb moltes de les seves amistats.

D'ençà que se'm va proposar la redacció d'aquesta nota sobre la seva memòria, no he parat de madurar una extensa quantitat d'opcions que sempre he tingut en consideració i que en conjunt provocarien una redacció força superior a l'extensió prevista, de fet, per la seva biografia no sols universitària sinó també per altres coneixences i activitats.

Tanmateix, no puc evitar de fer una esquemàtica referència històrica sobre el Laboratori de Fonètica de la UB i l'origen de la fonètica experimental a la Facultat de Filosofia i Lletres per poder definir i comprendre la seva extraordinària vàlua intel·lectual. Això prové de la magnífica acció històrica del Doctor Antoni M. Badia i Margarit amb les seves experiències de policromografia a Coïmbra, l'any 1945, amb Armando de Lacerda, i, la més important, l'obtenció de materials electroquímogràfics sobre català a Zurich, l'any 1950, amb Eugen Dieth i continuada en connexió de

romanistes europeus. De tot això va rebre una col·lecció de proves que, a causa de l'enorme quantitat d'actuacions que exercia, va guardar amb l'expectativa de trobar algú que pogués tractar-la, almenys al CSIC de Madrid, l'únic laboratori en actiu d'aleshores a Espanya. Per una peculiar tesina de fonètica que vaig fer l'any 1964 sobre la pronúncia de prepalatals al meu poble d'origen, vaig rebre l'extraordinària oportunitat d'anar al laboratori de Madrid per fer la tesi de doctorat amb el material del Doctor Badia i l'ensenyament magistral d'Antonio Quilis Morales amb tecnologia cinemarradiogràfica, oscil·logràfica i espectrogràfica. El cas és que, després de publicar la tesi, que tractava només el vocalisme, vaig acceptar opcions per anar a una Universitat d'Illinois amb la restitució lògicament de tot el material del Dr. Badia. Dos anys després, al setembre de 1972, abans de la meua tornada a la UB, es va aconseguir inaugurar un primer laboratori de fonètica, del qual es va fer càrrec com a director Eugenio Martínez Celdrán, l'únic alumne que també s'havia doctorat, ara sota la meua direcció, sobre la parla del seu dialecte de Múrcia.

A partir d'aquí es va iniciar una certa activitat experimental sense que es recuperés, d'una manera inexplicable i amb males conseqüències, el material aportat pel Dr. Badia i jo mateix.

El laboratori es va inaugurar l'any 1978 i, després d'alguns canvis de lloc, l'any 1993 es va instal·lar a l'edifici Josep Carner de la Facultat de Filologia i Lingüística. Entre els aparells que es van anar actualitzant des de l'inici destacaven els espectrògrafs, els palatògrafs, els glotògrafs, nasòmetres i ultrasons, que permetien recerques en àmbits de fonètica articulatòria, acústica, perceptiva, clínica, forense..., juntament amb tecnologies de la parla, ensenyament d'idiomes i altres.

Al cap d'un temps el Dr. Martínez Celdrán va començar a treballar al laboratori amb ajudants del Departament de Llengua Espanyola, fins que s'hi van anar incorporant alguns destacadíssims exalumnes, molt en especial la pròpia Ana María, catalana, la Wendy Elvira-Garcia, càntabra, i Paolo Roseano, friülà, tots tres extraordinaris intel·lectuals i poliglots. Aquí és on ella va iniciar la seva experiència universitària, sens dubte aprofitant, entre altres capacitats, la gran formació i l'experiència pianística i musical que tenia.

Així, l'Ana Maria va començar a treballar al laboratori l'any 1991, i des de 1998 es convertí en responsable tècnica. Les seves especialitats principals van ser la fonètica teòrica, experimental, clínica i forense, i va actuar sobre diverses aplicacions, especialment en temes forenses, teràpia de parla i otorrinolaringologia. L'any 2001 es va doctorar en Lingüística amb la tesi *Estudio electropalatográfico de la coarticulación vocálica en estructuras VCV* i al 2008 va rebre el nomenament de professora del Departament de Filologia Catalana i Lingüística General, on va ensenyar, entre altres matèries, Introducció a la lingüística, Lingüística, Fonètica experimental i Fonologia de laboratori. I com ensenyava! Probablement, és dels pocs professors que poden presumir d'haver estat avaluats amb un deu rodó a les enquestes d'alumnes. També va ensenyar cursos de doctorat, màster i postgrau en diverses especialitats, i de 2012 a 2020 va dirigir quatre tesis doctorals. A l'àmbit de la recerca, fou coordinadora de la Secció de Català de l'*Atlas Multimèdia de Prosòdia Romànica*. Des de 1984 al Laboratori s'hi va publicar la revista *Estudios de Fonética Experimental*, única a tot Espanya durant anys, aviat sota la coordinació de l'Ana Maria, i amb col·laboracions de nombrosos fonetistes, començant, per exemple, amb la descripció del Dr. Badia sobre els palatogrames consonàntics del seu material clàssic, que va poder-se mig recuperar!

També va ser una de les pioneres en la introducció de l'electropalatografia a Espanya. Entre les seves contribucions científiques més destacades figura el càlcul dels valors dels llindars perceptius de durada i la freqüència fonamental en espanyol. En conjunt va publicar més de cent obres científiques: entre elles, articles de fonètica en revistes especialitzades —com *Estudios de Fonética Experimental*, *Verba*, *Caplletra*, *Journal of the International Phonetic Association*, *Estudis Romànics*, *Onmázein*, *Géolinguistique*, *Head and Neck*, o *Aphasiology*— i una llarga sèrie de llibres. Entre tot això va compondre una gran quantitat de tractats —sobretot en anglès, català i castellà— amb molts i molt nombrosos col·laboradors, en especial amb els seus col·legues del

laboratori, però també d'altres centres d'Espanya i de fora. Fins i tot jo mateix vaig rebre l'honor de participar-hi en alguns casos.

Més encara, perquè en un àmbit de tracte més personal al laboratori va rebre una gran quantitat d'especialistes de diverses orientacions per fer enquestes, aclarir dubtes, digitalitzar materials i rebre consells sobre recerca. I sobretot va atendre també moltes generacions d'estudiants de diferents assignatures tant de la pròpia UB com d'altres universitats que mostraven un gran interès per comprovar què s'hi feia, quin equipament s'utilitzava, quins interessos de recerca s'atenien, etcètera.

L'any 2018 va obtenir el Premi Antoni Caparrós al millor projecte de transferència de coneixement de la Universitat de Barcelona. I encara molt més, un any abans va arribar a aconseguir un nivell professional i acadèmic òptim a escala de tot l'Estat. I és que va presentar-se a un concurs per ocupar la direcció màximament abel·lidora del Laboratorio de Fonética del Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC) a Madrid, en el qual sobretot ella i els companys del grup —i fins i tot jo mateix— hi havien participat amb l'assistència a nombroses reunions. I el va guanyar! Però molt i molt lamentablement, abans de poder prendre'n possessió, se li va declarar la malaltia que li va impedir definitivament continuar d'una manera activa. Amb tot el dolor de tots, moltíssimes i moltíssims, a qui ens ha estimat meravellosament la seva amistat.

Ramon CERDÀ MASSÓ